

DRAGANA PETROVIĆ

UPOTREBA OPOJNIH DROGA

– Nove dimenzije –

AKTUELNOST PROBLEMATIKE

U sudbonosnom kontrastu prema tendenciji stalnog i dinamičnog uspona, veće slobode i jednakosti, bogatstva životnih stilova... postalo je jasno da se zbog izuzetno kompleksne prirode ovog svojevrsnog fenomena i izražene sofisticiranosti u načinima njegovog ispoljavanja, savremeno društvo kreće kao u začaranom krugu. To nije sporno.

Kao što je već zapaženo, nije sporno ni da postojeća stvarnost deluje kao nesavladiva stihija, suštinska pojava koja stvara veliki stepen destrukcije, otuđenja, proizvodi agresiju, itd. Perspektive se menjaju u zavisnosti gde i kada se određeno rešenje ima primeniti. Sve je postalo stvar političke računice.

Paradoksalno, ovaj Svet, kao prostor nesagledivih mogućnosti, poslednjih godina sve više postaje teren izložen strašnim manipulacijama i zloupotrebljama. Život »u mreži« lagano ali sigurno gubi svaku vrednost, realnost postaje obeshrabrujuća i zato se stvara »pararealnost«. Ružičasta, virtuelna, crna, bezlična, uvek bezdušna! U tom košmaru u kome zloupotreba opojnih droga demonstrira svu svoju ubojitost, prostiru se široki horizonti na kojima funkcionišu upadljive nesrazmernе, poznate i istrošene priče, »režiseri« loših filmova koji ovu civilizaciju vode ka tragičnom finalu. Sa tog mesta, sa te tačke sa koje se vide svi totalni i

krupni planovi, svako od nas postaje »gledalac« koji vidi i zna kraj. Zloupotreba opojnih droga je bila i ostala trajni pratilac epohe u kojoj živimo. Kao kakva smrtonosna zaraza, bolest nije locirana samo na jednom mestu, u jednoj državi ili regionu, već kači sve države Sveta.

Fenomen – zloupotreba opojnih droga – je postao globalni fenomen. On prevazilazi nacionalne granice i ne priznaje državni suverenitet.

U permanentnoj ekspanziji sa svojim zastrašujućim posledicama, radi se, ovde, o jednom od najvećih problema sa kojim se susreću sve zemlje sveta, o »planetarnoj počasti« koja podriva temeljne društvene vrednosti. Danas u svetu 185 miliona ljudi konzumira opojne droge. Prema zvaničnim podacima UN, većina uživalaca živi, upravo u zemljama u razvoju. Da se nedozvoljeno korišćenje opojnih droga drastično povećava, možda najbolje govore podaci iz izveštaja Medunarodnog organa za kontrolu opojnih droga, koji je samo u 1986. godini, konstatovao da je ova pojava poprimila obeležja epidemije i da je sa cifrom od preko 48 miliona zavisnika droge, situacija postala alarmantna.

Početkom 80-tih, 50-tak miliona, na kraju prve dekade ovog veka, tri puta više! I više od toga!

Prema nekim pokazateljima, krajem 2000. godine, u svetu droge je obrnuto preko 700 milijardi dolara. Ogromna finansijska moć, pod pretpostavkom da su svi krijumčari ujedinjeni u jednu multinacionalnu kompaniju dovela bi ovu na treće mesto u svetu, tj između Forda i Standard Oila¹.

Prema podacima nedavno sprovedenog Evropskog centra za nadzor droga i zavisnost od droga (EMCDDA), u zemljama Evropske unije postoji, trenutno, oko 1,2 – 2,1 milion konzumenata opojnih droga, od čega, po njihovoј proceni ta brojka se kreće između 850 hiljada do 1,3 miliona intravenoznih korisnika. Procenjuje se, takođe da samo u toku jednog meseca 1,5 milion ljudi na području čitave Evrope konzumira kokain, dok čak 12 miliona kanabis. Zloupotreba droga je naročito rasprostranjena među omladinom, a u nekim državama, i do 8% mlađih ljudi redovno konzumira drogu. U poslednje vreme je sveprisutnija i pojava sistematskog i intenzivnog mešanja raznih vrsta droge, najčešće sa alkoholom i medicinskim tabletama (*e-poly – drug use*). Nadalje, broj zaraženih HIV-om i hepatitism C se, u nekim državama regiona značajno povećao, što posebno obeležava 2005. godinu, i tangira brojku od oko 26 hiljada ljudi zaraženih HIV virusom.²

---

¹ Cit. prema: M. Nicović, Povezanost opojnih droga i organizovanog kriminala, Organizovani kriminalitet i korupcija, Kopaonik, mart 1996, str. 81.

² EMCDA (2005b) Thematic papers – illicit drug use in the EU; legislative approaches. <http://www.emcdda.eu.int/index.cmf?fuseaction=public.content&nnadied=70798slanguageiso-EN>.

I pored intenzivnih policijskih aktivnosti u cilju sprečavanja proizvodnje i prodaje opojnih droga, prema proceni Interpola, samo 5 – 10% ilegalne trgovine drogom biva otkriveno i zaplenjeno. Pažnju privlači i podatak Medunarodne organizacije kriminalističke policije da se cena droge proračuna tako što se krimićarenje isplati, sve dok se šest sedmina ukupne količine droge zapleni³. I unutar naše zemlje, ova izuzetno opasna forma kriminaliteta u svom najdrastičnijem vidu duboko se infiltrala u svaku poru njegovog »životnog sistema« te direktno ruinira zdravstveno, psihosocijalno, ekonomsko, kulturološko... stanje društva. Geografska pozicija naše zemlje kao najkraća kopnena veza između Azije i Evrope, izbijanjem gradanskog rata i uvođenjem sankcija početkom 90-tih, samo je uvećala ionako nepregledno tržište njegovih konzumenata. Uz gusto razapetu organizacionu mrežu, sa pripadajućom infrastrukturom, gotovo je suvišno upozoravati da na tom putu, u tranzicijskoj i postratnoj Srbiji, opterećenoj krupnim političkim i socijalnim problemima, ostane znatna količina ove droge⁴. Zato, ne treba da iznenadjuje podatak da je, baš u toj »maloj Srbiji« sada tri puta više narkomana nego pre deset godina. Podaci, takođe pokazuju da 95% heroina iz Turske, Bugarske, Albanije i Kosova prode kroz Srbiju, da je u 2006. godini, zaplenjeno oko 700 kg heroina samo na ovim prostorima, a u 2004., 2005., 2006. ta cifra iznosi 1,5 tonu, i to najviše na graničnom prelazu Gradina. Posebno je interesantan podatak da se u Srbiji za kupovinu droge mesečno potroši oko 100 miliona evra, što je svakako, zastrašujuće visoka brojka.

Nažalost, ovakvo krajnje nepovoljno stanje opstaje kao konstanta. Iza značajnih nastojanja da postavi izvesno ograničenje toj vrsti ponašanja, krije se zamagljen pogled. Iako je »priča« o drogama davno ispričana, iako je tu sve jasno i poznato i nema se šta novo reći, ponekad nam se čini da su rasprave o ovom

³ V. Rakočević: Krivično delo neovlašćene proizvodnje i stavljanja u promet opojnih droga, problemi u praksi i zakonodavna rešenja, Krivično zakonodavstvo Srbije i Crne Gore, 2003, str. 124.

⁴ Prema izvorima Ministarstva unutrašnjih poslova Srbije, pored 700kg heroina, u najvećoj meri afganistanskog porekla, te 2006. godine, zaplenjeno je 13 kg kokaina, 60 kg hašiša i 19000 tableta »ekstazija«. Skoro 90% te količine nastavlja put prema Zapadu, dok »preostalih« 10% ostaje za narkomansku populaciju u našoj zemlji. Da pomenemo i to da kokain uglavnom dolazi iz Južne Amerike, sintetičke droge iz Holandije i Belgije, dok je marihuana »specijalitet« ovog podneblja. Samo u toku 2006. godine, zaplenjeno je 2 tone marihuane proizvedene u Srbiji, a izvršena je i zaplena 6300 svih narkotika na teritoriji cele države. Na sve to treba dodati i prezentiran podatak da je, samo u toj godini Uprava carina Srbije realizovala zaplenu ukupne vrednosti preko 4,5 miliona evra. Problem zloupotrebe opojnih droga predstavlja ogroman problem i u svim državama članicama Evropske unije. Posebno što kontrolu nad proizvodnjom i trgovinom drogama i dalje drže dobro organizovane kriminalne grupe. Cit. prema: M. Reljanović, Pojavni oblici organizovanog kriminala, trgovina drogom. Borba protiv organizovanog kriminala u Srbiji, Institut za uporedno pravo, Beograd, 2008, str. 81.

problemu uvek na početku i da njegovom dešifrovanju, tek treba pristupiti, i to što hitnije. Čarobni štapić koji bi, makar ubrzao pozitivne trendove i ovo zaustavio, za sada ne postoji. Ali podrazumevajući odgovorniji pristup u tom pravcu, uz ulaganje ogromnih napora i resursa, opojne droge bi se u značajnoj meri stavile pod kontrolu, sprečila bi se i suzbila njihova zloupotreba.

PRISTUP PROBLEMU

U ovom tekstu nemoguće je i suvišno razmotriti konkretne načine reagovanja u suzbijanju tog modaliteta društveno opasnog ponašanja. Neka nam zadatak bude da razgrtanjem prostora na kome se ukrštaju mere regulative i kontrole (zlo)upotrebe opojnih droga, podsetimo na nekoliko aktuelnih oblika nastojanja da se obuzda ovaj golemi problem i to kroz svoja dva lika: samo su jedan lik akcije odgovarajućih snaga, praktične delatnosti u pukoj odbrani od ove vrste kriminaliteta – realno stanje, tj. strahoviti paradoks i protivurečje između potreba i mogućnosti da se ova forma organizovanog kriminaliteta eliminiše, i nažalost, nesposobnosti i nemogućnosti da se to zaista i učini.

Problem regulative i kontrole upotrebe opojnih droga može se sagledati, tj. ostvariti na dva nivoa: najpre, jasno je da u borbi protiv zloupotrebe droga prioritet treba dati prevashodno preventivnom delovanju; međutim, u savremenom društvu represija i dalje ostaje osnovno sredstvo čija primena ima za cilj da u što većoj meri onemogući neovlašćenu proizvodnju, prodaju i širenje droga, kako bi se na taj način ograničile mogućnosti za njenu zloupotrebu. Upravo, svaki od ovih načina reagovanja ima odgovarajuću funkciju ali se često zaboravlja na njihov međusobni odnos. U tom slučaju posebno treba da ojača proces preventivnog delovanja, ali to je spor i veoma težak i delikatan proces. Naravno, neki oblici ponašanja su toliko problematični u svojim uzrocima i posledicama, da ni bilo kakva preventiva, niti kontrola bez primena krivičnih sankcija ne bi bila efikasna.

Sve veća složenost u razumevanju ovog fenomena, uz konstataciju da se problematika zloupotrebe opojnih droga uglavnom objašnjava neefikasnim mehanizmima pravne i sudske kontrole, od strateškog je značaja za budući smer akcija u borbi sa ovom varijantom kolektivnog kriminaliteta. Doduše, trenutno stanje, krajnje konfuzno i neodređeno u svakom pogledu nije najpovoljnije za rešavanje kompleksnih pitanja vezanih za ovaj problem. Iстичајем novih ideja, ističe se neophodnost konkretnih promena, koje su, u našoj životnoj stvarnosti ne samo moguće, već u principu i ostvarljive. Svakako, među ovim idejama ima i onih neprihvatljivih i nepromišljenih, preuranjenih i apsurdnih... Dakle, uz potiskivanje osnovnog načela suprotstavljanja ovoj vrsti kriminaliteta koje je počivalo na shvatanjima o generalno preventivnim učincima kazne i funkcionisanja kri-

vičnog prava u celini sa svojim ustanovama, pretpostavka za postizanje utvrđenih ciljeva mora se postaviti i ostvarivati u izmenjenim okvirima i sa smislenim sadržajima, raščiščavanjem prisutnih nedoumica i sprečavanjem da se ode u neke krajnosti. Akcenat je, kako smo već više puta naglasili, da se pozitivni rezultati mogu postići samo složenom interakcijom koordiniranog delovanja niza društvenih faktora, kao i isključivo multidisciplinarnim pristupom prilikom rešavanja ovog opasnog društvenog fenomena. I dalje, određeni način kritičkog mišljenja, specifični instrumenti i mere, možda »drugačiji postupak« koji bi predstavljao barijeru za dalje napredovanje ovog »fatalnog usuda« moderne današnjice. Upravo, ovakvo prilaženje označenoj pojavi jedino pruža realne izglede za efektност mera koje se imaju koristiti, bar u ograničenom obimu.

To je, otprilike, ideja vodilja kod utvrđivanja sadržaja, suštine u budućem načinu reagovanja – svuda se izričito traži da se omogući sprovođenje programa mera prevencije i represije ove vrste zločina, uz istovremenu zaštitu i uživanje garantovanih prava, kao i uz istovremeno sprečavanje raznih zloupotreba. Međutim, takva razvojna linija ne može se ostvariti niti brzo, niti lako. Naprotiv, ona je krivudava i opterećena mnogim neslaganjima.

KRIVIČNA DELA U VEZI SA OPOJNIM DROGAMA

Kako i kada se kažnjava za zloupotrebu opojnih droga?

S obzirom na neverovatnu zanimljivost naslova, idemo bez opširnijih uvođenih napomena, drugim rečima, odmah uvodimo u suštinu »priče« o označenoj temi.

Na samom početku rasprave u kojoj se traga za čvrstim osloncima u reagovanju odgovarajućim krivičnopravnim mera na ovu izuzetno delikatnu negativnu društvenu pojavu, najpre, treba da kažemo da je naš KZS u glavi XXIII, u grupi »krivična dela protiv zdravlja ljudi« predvideo dva krivična dela u vezi sa zloupotrebotom opojnih droga. Naime, reč je o neovlašćenoj proizvodnji, držanju i stavljanju u promet opojnih droga (član 246) i krivičnom delu omogućavanja uživanja opojnih droga (član 247).

Međutim, donošenjem Zakona o izmenama i dopunama KZ (septembar 2009), »grupa« krivičnih dela vezana za ilegalne delatnosti u vezi sa opojnim drogama je pretrpela odredene promene. Unošenje novog krivičnog dela »neovlašćeno držanje opojnih droga«, koje je po sistematici predviđeno članom 246a proširen je, dakle onaj deo Zakona u kome se predviđa krivična odgovornost za

ovu vrstu krivičnih dela. Znači, prema rešenju Zakona o izmenama i dopunama KZ, predviđena je nova odredba u vezi sa opojnim drogama. Nova ili stara?!

Sa ovakvim pitanjem, tj odgovorom na postavljeno pitanje, može se dobiti odgovor i na pitanje – šta je sa, već pomenutim, krivičnim delima (član 246. i član 247), tj. da li je promenjen čitav koncept ove grupe krivičnih dela, ili su promene samo terminološke prirode? Formalne ili suštinske?

Ovom prilikom će, naravno, biti govora o karakterističnoj suštini sva tri dela. Podimo, dakle, redom: od određivanja smisla i suštine ovih inkriminacija, tj. od definisanja opšteg pojma tih dela, konteksta i osnova na kojima počiva; zatim od nekih teorijskih i praktičnih dilema i problema vezanih, na prvom mestu, za krivično delo neovlašćene proizvodnje i stavljanja u promet opojnih droga; tu su, svakako i ponudena rešenja i predlozi u pravcu efikasnog eliminisanja tog, po pogubnim konsekvcencama za pojedinca i društvo, najrazornijeg oblika kriminalista.

»Neovlašćena proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga«

Član 246.

(1) Ko neovlašćeno proizvodi, prerađuje, prodaje ili nudi na prodaju ili ko radi prodaje kupuje, drži ili prenosi ili ko posreduje u kupovini ili prodaji ili na drugi način neovlašćeno stavlja u promet supstance ili preparate koji su proglašeni za opojne droge, kazniće se zatvorom od tri do dvanaest godina.

(2) Ko neovlašćeno uzgaja mak ili psihoaktivnu konoplju ili druge biljke iz kojih se dobija opojna droga ili koje same sadrže opojnu drogu, kazniće se zatvorom od šest meseci do pet godina

(3) Ako je delo iz stava 1. ovog člana izvršeno od strane grupe, ili ako je učinilac ovog dela organizovao mrežu preprodavaca ili posrednika, učinilac će se kazniti zatvorom od pet do petnaest godina.

(4) Ako je delo iz stava 1. ovog člana izvršeno od strane organizovane kriminalne grupe, učinilac će se kazniti zatvorom do najmanje deset godina.

(5) Učinilac dela iz stava 1. do 4. ovog člana koji otkrije od koga nabavlja opojnu drogu može se oslobođiti od kazne.

(6) Ko neovlašćeno pravi, nabavlja, poseduje ili daje na upotrebu opremu, materijal ili supstance za koje zna da su namenjene za proizvodnju opojnih droga, kazniće se zatvorom od šest meseci do pet godina.

(7) Opojne droge i sredstva za njihovu proizvodnju i preradu oduzeće se.“

U odnosu na prethodnu zakonsku formulaciju ovog krivičnog dela predviđenog KZS, zaključujemo, najpre, da zakonska odredba člana 246. Zakona o izmenama i dopunama KZ, ima dosta sličnosti sa ovom, pa time i sa formulacijom krivičnog dela iz člana 245. OKZ koji je važio do stupanja na snagu KZS.

Preciziranje tačnog značenja – da ima dosta sličnosti u kontekstu upoređivanja navedenih odredaba, ističe i njihovo razilaženje u određenim problematičnim tačkama suštinskog karaktera. Očigledno je da je pomenutim Zakonom napravljeno nekoliko zahvata u ovu oblast. Recimo, stav 1. je skoro identičan u sva tri zakonska teksta. Osim naslova, i osim propisanih kazni. Naime, Zakonom o izmenama stav 1. je definisan na isti način, sa promenom u delu gde se predviđa visina kazne. Upravo, u članu 246. stav 1. zaprećena kazna sa »dve« zamenjuje se kaznom od »tri« godine. Kada je navedeni član iz OKZ u pitanju, da ponovimo, ista terminologija, tj. identična suština krivičnog dela, ali postoje značajne rezlike u odnosu na visinu zaprećene kazne. OKZ postupa strožije, jer se krivično odgovornom učiniocu ovog krivičnog dela može izreći kazna zatvora najmanje 5 godina, tako da ovaj zakonodavac smatra označeno delo »opasnijim«, nego ovaj koji je »kreirao« važeći Zakon. On inkriminiše navedeno delo sa višim posebnim minimumom zaprećene kazne, dok Zakonodavac, ovim poslednjim izmenama pomera taj minimum za 1 godinu, i odmerava kaznu u rasponu od 3–12 godina.

Stav 2–4. je značajno modifikovan, tj. Zakon o izmenama je, u tom pravcu, otisao malo dalje i malo više, i predviđao rešenja koja, kao što vidimo, predstavljaju novinu u odnosu na prethodno rešavanje spornih slučajeva. Tako, uveden je stav 2. koji za lice »koje neovlašćeno uzgaja mak ili psihoaktivnu konoplju ili druge biljke...« i predviđena kazna zatvora od 6 meseci do 5 godina. Kada kažemo novina, onda se ističe da kod ovog krivičnog dela, u odnosu na taj njegov stav postoje razlike i u pogledu člana 245. OKZ-a, a koji je propisivao isto delo, kao i u odnosu na član 246. KZRS. Dalje, stavovi 3. i 4. inkriminišu teže oblike obuhvatajući situacije koje se odnose, najpre, na vršenje dela od strane grupe ili od strane učinioca koji je organizovao mrežu preprodavaca ili posrednika radi vršenja ovog krivičnog dela, s tim što je ovaj Zakon u stavu 4. dodao još jednu kvalifikatornu okolnost koja se odnosi na delo izvršeno od strane organizovane kriminalne grupe. U već pomenutom stavu 3. izostavljena je ranija formulacija da su se ta lica udružila za vršenje krivičnih dela, pri čemu je zadržana zaprećena kazna. Podsećanja radi, u prethodno važećem zakonu, kazna za ovo delo je zatvor od 5–15 godina, dok je u OKZ ovaj kvalifikovani oblik sankcionisan lišenjem slobode od najmanje 7 godina. Sa ovako postavljenom kaznom, odnosno određenim kaznenim okvirom, Zakon je prihvatio postojeće rešenje iz KZS, očigledno smatrujući da je takva kazna sasvim dovoljna da se adekvatno odreaguje na ponašanje učinioca označenog dela.

Da za trenutak ovde stanemo i posmatramo odnosno rešenje na jednom širem, sveobuhvatnijem planu, skretanjem pažnje da se trebalo posegnuti za onim iz OKZ koje bi u oblikovanju granica krivičnopravne zaštite bilo efikasnije i u većoj meri udovoljilo zahtevima novijeg vremena.

U ovom tekstu nemoguće je i suvišno izneti detaljno argumente za i protiv ovakvog postupanja. U tom pogledu, kroz panoramu različitih zakonskih rešenja i kroz proučavanje i razjašnjavanje primene ove odredbe u praksi, pažnju privlači sledeća konstatacija. U razmatranju savremenih tendencija na terenu zakonskog regulisanja neovlašćene proizvodnje i prodaje opojnih droga, danas preovladujuća zakonodavstva funkcionišu kroz raznovrsne koncepte međusobno povezanih ili suprotstavljenih gledišta koja se, vrlo često pretvaraju u puku fasadu ili pak, daju privid idealnih rešenja. To je, nažalost, nužan opšti okvir koji u sadašnjem aktuelnom trenutku na terenu otklanjanja ili ublažavanja posledica organizovanog kriminaliteta, nudi odgovore na neka od postavljenih pitanja. Propuštajući ove situacije kroz prizmu sopstvenog postupanja, stav našeg Zakonodavca je varirao, ali je suština ostala ista: strogost i propisivanje širokog raspona prilikom odmeravanja kazni, dovoljni su osnov za efikasnu borbu protiv ove izuzetno opasne pojave. Ne postoji dovoljno ubedljiv argument koji bi ovu konstrukciju »poljuljao« u borbi protiv tog vida kolektivnog kriminaliteta ili koji bi opravdao davanje prednosti jednom u odnosu na neko drugo rešenje. Doношењем KZS, i sada, Zakonom o izmenama i dopunama KZ, ove i druge odredbe su zaista osavremenjene i upodobljenje radikalnim promenama koje su se odigrale u našem društvu. Ipak, ovakvom rešenju, imajući u vidu težinu krivičnog dela, može se staviti prigovor – naklonjenost zakona prema učiniocima dela koji se organizovano bave proizvodnjom i distribucijom droge, s obzirom da je zadržana donja granica potencijalne kazne. Dakle, postavlja se pitanje – zašto ovaj donji posebni minimum zaprećene kazne od 5 godina i kako pravdati činjenicu da se kazna odmerava između 5–15 godina, rukovoden, prevashodno kriminalno-političkom procenom i potrebom za njihovim kažnjavanjem, kao što je to slučaj sada, i ovde? Zar svako vršenje krivičnih dela u grupi ili organizovanje radi vršenja krivičnih dela, ne nosi izuzetnu težinu i društvenu opasnost po određeno društvo, pa članove ovakve grupe ili organizatore istih za njihove opasne delatnosti ne treba podvrgnuti krivičnom gonjenju i najtežim kaznama po vrsti i visini? A ipak, zar ovde nije reč o jednom modernom zakoniku sa strogim propisanim kaznama i ugrađenim normama iz međunarodnih pravnih akata? Kako dovesti u sklad eventualnu koliziju ova dva interesa?

Uvođenje stava 4. u velikoj meri otklanja najvažniji prigovor koji se upućuje prethodnom rešenju. Očigledno, u prvom i drugom slučaju radi se o lakšim oblicima i po formi i po brojnosti članstva, ali i po ostalim uslovima (labant odnosi udruživanja, manji broj članova, vremenske (ne)dugovečnost i dr.). Za izvršenje osnovnog krivičnog dela u organizovanoj grupi Zakon predviđa kaznu zatvora od najmanje 10 godina, što ukazuje da Zakonodavac smatra ovo delo težim i opasnijim od prethodna dva. Zakonodavac je time, pored toga što je inkriminisaо ova dva načina udruživanja u formi »grupa« lica i »organizovanje

mreže«, obuhvatio još jedan oblik – »organizovanu kriminalnu grupu«. Ustvari, stav da se ovde radi o obliku izvršenja dela koje ga, zbog specifičnih okolnosti, čini osobito društveno opasnim, upravo određuje višu kaznu tj. svrstava ga u najteži kvalifikovani oblik. Uglavnom, kroz pravilnu sudsку praksu koja će ovaj pravni standard odmeriti i precizirati u primeni, odnosno rešenje deluje mnogo logičnije, jer prati i inkriminacije koje su date u odgovarajućim medunarodnim dokumentima.

Odredbom stava 5. predviđeno je oslobođanje od kazne onog učinioca dela koji prijavi od koga nabavlja opojne droge. Ovakvim fakultativnim osnovom za oslobođenje od kazne zakonodavac je želeo stimulisati eventualne učinoce dela da otkriju druge, često opasnije učešnike u tom procesu.

Dakle, uzimajući u obzir težinu, društvenu opasnost i štetnost po zdravlje koje nose delatnosti učinioca ovog krivičnog dela, s jedne strane, a s druge ogromne teškoće u otkrivanju tih dela, učinilaca, kao i dokazivanje u sudskim postupcima, Zakon za njihovo prijavljivanje, daje odredene beneficije. Uvođenje jednog »specijalnog instituta« oslobođanje od krivične odgovornosti u pogledu onoga ko otkrije svoje izvore snabdevanja, ima odlučujuće opravdanje, upravo u činjenici da se ovde radi o jednoj duboko konspirativnoj i osmišljenoj kriminalnoj aktivnosti koja se izuzetno teško otkriva, pa stavljanjem u izgled oslobođenje od kazne, treba stimulisati svakog onog koji identificiše ostale krivce (tj. postane izvor informacija). Njegova delatnost efikasno ruši, ruinira strogo promišljene i isplanirane načine diskrecije i izbegavanja otkrivanja u lancu prodaje i preprodaje opojnih droga. Međutim, nije li to tako samo onda kod se ovakvo rešenje uzgredno i segmentarno posmatra u odnosu na učinoce tako teškog krivičnog dela? Iako veoma uspešna sa aspekta prikupljanja dokaza, ova mera kojom se predviđa oslobođenje od kazne onog ko je jedan »u nizu« ali koji saraduje u ovome, u najmanju ruku, ne ostvaruje perspektivu pravednosti i srazmernosti celokupne situacije. Prigovori su opravdani, tim pre, što neodredenost te vrste daje isuviše velika arbitrema ovlašćenja суду u svojoj primeni (pokazuje se mogućnost zloupotrebe ovakvog rešenja), a uspeh u otkrivanju lanca preprodaje i švercovanja opojnih droga, ozbiljno je doveden u pitanje okolnošću da lica koja prodaju drogu najčešće ne znaju identitet svog nabavljачa ili ne smeju da ga otkriju iz straha za svoj život⁵.

Kao što vidimo, zadržavajući pomenuto rešenje, Zakon o izmenama i dopunama KZ nije uspeo da poboljša situaciju u ovoj oblasti, tj. da postavi jasnije orijentire kojim bi se, bar donekle, ublažili nesigurnost i nejednakost koje su ovde prisutne. Možda, kao ideja: previše blagonaklon stav prema onima koji saraduju

---

⁵ M. Reljanović, *Ibid.* str. 84.

treba korigovati davanjem mogućnosti sudu da takvom učiniocu »samo« umanji kaznu (izreći minimalnu kaznu, ili smanjiti za polovicu...)

Ovaj osobeni paralelogram rešenja iz OKZ i KZRS pokazao je da identični stav 3. iz pomenutih zakonskih tekstova, ne postoji u Zakonu o izmenama i dopunama KZ, a svoje mesto u ovom Zakonu, na ovom mestu, nije našao ni stav 4. iz KZ. Međutim, stav 4. iz OKZ, kao i stav 5. pokazuje nam i ovde da se formulacija tih odredbi »kreće« po istovetnoj liniji postupanja i da tu u svetlu sprovedene reforme nije trebalo ništa menjati.

*U Zakonu o izmenama i dopunama, posle člana 246. dodaje se član 246a
koji glasi: »Neovlašćeno držanje opojnih droga«*

»(1) Ko neovlašćeno drži u manjoj količini za sopstvenu upotrebu supstance ili preparate koji su proglašeni za opojne droge, kazniće se novčanom kaznom ili zatvorom do tri godine, a može se osloboditi od kazne

(2) Učinilac dela iz stava 1. ovog člana koji otkrije od koga nabavlja opojnu drogu može se osloboditi od kazne.

(3) Opojne droge oduzeće se.«

Na početku je istaknuto da kriminalitet u vezi sa opojnim drogama, obimom i načinom na koji se manifestuje, nosi u sebi veliku društvenu opasnost. Pogotovo što je u poslednje vreme u ispoljavanju ove pojave sve prisutniji visok stepen organizovanosti, specijalizacije i profesionalizma.

Upozoravajući da je, možda, baš u ovoj oblasti ostvaren raskorak između vizije i realnosti, da se baš ovde susrećemo sa najspornijim pitanjima, veze koje se tu ispoljavaju su višestruke, najčešće katastrofalne.

Očigledno, radi se o karakterističnom problemu koji u krivičnopravnoj judikaturi i zakonskoj regulativi, naročito u poslednje vreme, provočira odredene ideje i insistira na višestruko razrađenim situacijama i dejstvima, produbljujući ionako krajnje delikatnu situaciju u toj sferi učešća i upravljanja svojim životom. Ova postavka, koja ukazuje na njegov kompleksni unutrašnji sadržaj je, upravo bitna, jer se na osnovu toga jedino i može razumeti ta specifična suština, i jer se na osnovu toga jedino može razmatrati i objasniti razlika u viđenju jednog i drugog rešenja. Upravo, sve buduće konstatacije i zaključci o ovom pitanju ostaju na planu njihovog dvostranog tumačenja.

Težište je na stanju odnosa u društvu, u društvu rasceprenom egoističnom računicom, hladnom indiferentnošću, na surovoj i teškoj svakodnevničici, koja se zatim verno preslikava na živote svakog od nas, oblikujući sebične i neograničene interese i prohteve, predstavljajući anomalije, devijacije, a ipak, postajući dominantni normalni životni oblik za neke od »njih«. U nizu drugih razloga za takvo, krajnje nepovoljno stanje, ova forma organizovanog zločina liči na kocku

sa podešenim mehanizmom – dobijaju samo oni koji su na vrhu piramide, koji su visoko pozicionirani na lestvici onih koji se bave preprodajom opojnih droga, gube svi ostali. Lice koje konzumira drogu postaje puka marioneta u rukama njegovog snabdevača, pasivno i rezignirano konstatujući da je »tako kako jeste i da on tu ne može ništak«. Jednostavno, ovakav način života stoji naspram njega kao nemoljiva činjenica koju ovaj ne može izbeći, jer je isključiv modalitet učešća u njegovom životu. Nezaustaviv! Pogotovo što je reč o problemu koji je izuzetno osetljiv i složen, a životna stvarnost sporna pitanja u vezi sa njim još više komplikuje, usporava ili čak zaustavlja mnoge procese koji bi, možda, mogli da dovedu do potpunijih objašnjenja o zbivanjima i štetnim pojavama koje ih prate, i samim tim i do optimalnih rešenja koja se, itekako, traže. Na taj način, ovu društvenu i ličnu pojavu pretvara u nerešive zagonetke na štetu privatnih i društvenih interesa. Realistično predviđanje »budućnosti« u jednom dahu donosi kobne pretnje i upozorenja kakve posledice iz toga mogu proizići. I da ne bismo bili previše uopšteni ili apstraktni, ograničeni našom temom, koncentrišemo pažnju na inkriminaciju samog držanja opojne droge (već pomenuti član 246a).

Svojevrsnost odnosnog problema ogleda se, pored ostalog i u tome što odgovor na postavljeno pitanje nije jednostavno dati. Pa, kako se kaže, pošto jasan i precizan odgovor nije moguć, pouzdanije je ukazati na moguće veze, odnosno »provući« različita razmišljanja i stavove izložene, upravo, kroz ovo krivično delo.

»Nov« način postupanja Zakonodavca u oblasti zloupotreba opojnih droga, obnavlja »staru ideju u ovom obličju«, odnosno »staro-novi« oblik krivičnog dela, kod koga se i samo držanje droge inkriminiše. Rekli smo, da Zakon o izmenama i dopunama KZ u ovoj oblasti ne donosi neke koncepcijske novine. Njega karakteriše zadržavanje onih inkriminacija iz postojećeg krivičnog zakonodavstva koje su »proverene«. Preciziranje napred rečenog, na samom početku, objašnjava problematičnu prirodu dela kojim se inkriminiše delatnost onoga ko nabavlja i drži opojnu drogu za sopstvenu upotrebu. Prema Zakonu o izmenama i dopunama KZ, pored onih dela koja su bila posebno inkriminisana u vezi sa zloupotrebotom opojnih droga (član 246. KZ i 247. KZ), kao osnovna krivična dela u toj oblasti, evo i – neovlašćenog držanja opojnih droga (član 246a). Krivično delo neovlašćenog držanja opojnih droga izvršava se pod posebnim okolnostima i upravo one delu daju lakši, privilegovani oblik. Represivni pristup ili liberalne metode?

Odgovor na ovo pitanje ćemo dobiti kroz odgovore na sledeća pitanja: Kolika je to količina opojne droge koja se može smatrati drogom pribavljenom za ličnu upotrebu (5 gr, 10 gr, 15 gr ... 100 gr marijuanc upakovane u 80 paketića skrivenih u autu učinjoca, 10–20 gr. heroina skrivenih u kući učinjoca zapakovanog u plastične kesice...), ili – gde prestaje mogućnost držanja droge za sopstve-

ne potrebe? Ovo je, čini nam se problematična tačka, vrhunac neodređenosti kod označenog krivičnog dela. To je, dakle, ono što je sporno i daje osnova za razne zloupotrebe u svojoj primeni – iskorišćavanjem mogućnosti koje postoje na planu izbora i odmeravanje kazne (novčana, kazna zatvora, ili oslobođenje od kazne, obogaćene još jednim novim osnovom za oslobođenje od kazne u slučaju da učinilac otkrije od koga nabavlja opojnu drogu (stav 2). No, iako zbog različitih uslova i slučajeva na planu praktične primene, ovakvo rešenje trpi najvažniji prigovor, ono ipak ne sme biti jednodušno ocenjeno kao loše i neprihvratljivo. Uostalom, argument da će sudski organi moći da zloupotrebe ovakvu potencijalnu meru u primeni, nije dovoljno ubedljiv, jer stoji, kao takav, kod svakog rešenja koje nije do kraja razjašnjeno i eksplicitno ne reguliše sva pitanja koja su sporna sa aspekta postojeće odredbe.

I tako, radi se ovde o temi o kojoj se rasprave vode na dva koloseka, dve suprotstavljenе pozicije sa razlozima od kojih svaka ima svoju specifičnu težinu. Suprotstavljenost stavova za i protiv, imajući u vidu i neke druge okolnosti u našem zakonodavstvu, već pomenuta reforma koja je stupila na snagu u septembru 2009. godine, ipak je »proizvela« odredbu koja predviđa uslove za postojanje ovog krivičnog dela. Dakle, naš Zakonodavac se opredelio za takvo rešenje, očigledno smatrajući da se ono može podjednako braniti, kao i zadržavanje postojećeg. Iako ne postoji opravdani kriminalno-politički razlozi, isticanje izrazito represivnog stava javnog mnenja prema zloupotrebi opojnih droga uopšte, poduprto nekim međunarodnim dokumentima (usvojenim pod žestokim uticajem SAD), delom sudske prakse itd. bilo je dovoljno da ponovo aktuelizuje kažnjavanje samog čina nabavljanja i držanja opojnih droga za ličnu upotrebu⁶. Kažemo – ponovo, jer je, da podsetimo, ova konstrukcija, već bila uvedena Novelom iz 2003. godine. Taj novi oblik KZRS ne poznaje.

Istorijski osvrt. – Kratak istorijski osvrt na sprečavanje i suzbijanje zloupotrebe opojnih droga, u »izolovanim aspektima« i skupno, u zajedničkoj dinamici ovog komplikovanog pitanja, nužan je da bi se, pre svega, razumela savremena problematika suprotstavljanja zloupotrebi opojnih droga u našoj zemlji. Jedna površna retrospektiva događanja na planu tretiranja ove vrste ljudskog postupanja, pokazaće, tj. potvrдиće prethodnu konstataciju.

Naime, nastanku savremenih rešenja prethodilo je vekovno bavljenje ovom osobenom društvenom pojmom – sa suštinom i smislim u koje, do sada, ipak nismo uspeli da proniknemo, čiju prirodu ipak nismo uspeli da obuzdamo, da neutrališemo njene negativne efekte, da isključimo strašne zloupotrebe. Problem je

---

⁶ Z. Stojanović, Nove tendencije u savremenoj nauci krivičnog prava i neka pitanja našeg materijalnog krivičnog zakonodavstva, Nove tendencije u savremenoj nauci krivičnog prava i naše krivično zakonodavstvo, Zlatibor, 2005., str. 36.

vrlo zamršen, višeslojan, kompleksan u svakom pogledu, opet, sa gomilom dilema o kojima se oduvek raspravlja i koji ni malo ne gube od svoje aktuelnosti. Ponašanje kontraverzne ljudske prirode, ne pripadajući ni jednom delu sveta, državi, narodi. Po svojim posledicama, sve više i žeće obeležje naše epohe, ovog vremenskog odseka, ovog života i »one« smrti.

Prema dostupnoj literaturi, prve evidentirane narkomane u našoj zemlji srećemo 1965. godine. No, njihov broj je zanemarljiv. U to vreme, narkomani su dugogodišnji korisnici lekova koji sadrže opojne droge (preludin i centradin). Prvi opijumski narkomani verifikovani su tek 1968–69 godine. 1978. godine, pojavljuju se prvi korisnici heroina, droge koja se smatra najubitačnjom drogom današnjice.⁷ Samo 10 godina kasnije, broj zavisnika je drastično porastao, a i broj umrlih zavisnika od raznih komplikacija u vezi sa zloupotrebom droga.

Kao posledica toga, i stav zakonodavca počinje da se menja. Najraniji zaksinski tekst koji predviđa inkriminaciju u vezi sa opojnim drogama je Krivični zakonik iz 1929. godine. Pre toga, iako je krivično zakonodavstvo Kraljevine Jugoslavije pratilo rad medunarodne organizacije na sprečavanju i suzbijanju zloupotrebe droga, i ova ratifikovala Hašku konvenciju iz 1912. godine, niti je postojao poseban zakon, niti su u već postojećem bile izvršene izmene i dopune u cilju inkriminisanja zloupotrebe droga.⁸ I Krivični zakonik iz 1951. godine, sadrži član kojim se koncipira odgovornost za nedozvoljeno ponašanje sa otrovima i opojnim drogama. Preciznije, ovaj Zakonik uvodi, po prvi put, krivično delo neovlašćene proizvodnje, preradivanja i prodaje opojnih droga i otrova (član 208). Krivičnim zakonikom FNRJ, sa izmenama i dopunama iz 1959. godine, navedeno delo je, osim beznačajnih izmena, suštinski ostalo isto. Medutim, Novekom KZFNRJ iz 1973. godine, postojeća inkriminacija je značajno proširena obuhvatajući nove alternativne radnje u osnovnom obliku (stav 1), tj. uveden je novi osnovni oblik (stav 2) i dva kvalifikovana (stav 3). Krivičnim zakonom SFRJ iz 1977. godine, uvode se novine, te ovaj KZ u glavi XXII – »Krivična dela protiv drugih društvenih vrednosti« predviđa dve inkriminacije : »nevlašćenu proizvodnju i stavljanje u promet opojnih droga (član 245) i »omogućavanje uživanja opojnih droga« (član 246). Naglasimo, zakonodavac izdvaja navođenje na uživanje i omogućavanje uživanja opojnih droga i posebno ga profilira i akcentuje, upravo članom 246. Mnogo godina kasnije, tačnije 1999. godine, dolazi do izmena i dopuna odredaba članova 245. i 246. Bez detaljnog analiziranja, odredbe ovih inkriminacija su blanketnog karaktera. U tom kontekstu i pominjanje Zakona o proizvodnji i prometu opojnih droga,⁹ kao i Pravilnika o sadržini i

⁷ D. Nikolić, Narkomanija – zločin ili kazna, Beograd, 2001, str. 10–11.

⁸ Ibid.

⁹ Službeni list SFRJ, 13/91.

načinu vođenja evidencije i izveštaja i o rokovima dostavljanja podataka o proizvodnji i prometu opojnih droga.¹⁰ Za problem pravnog regulisanja zloupotrebe opojnih droga, od posebnog značaja bili su i neki drugi zakonski propisi (socijalni i zdravstveni), a naročito Zakon o prometu otrova, Zakon o stavljanju lekova u promet, Zakon o proizvodnji i prometu lekova i zakon o zdravstvenoj zaštiti.¹¹ U međuvremenu se državna zajednica raspala, ali je pravni okvir po pitanju problematike zloupotrebe opojnih droga ostao isti. Time smo došli i do postojećeg rešenja u krivičnopravnom tretiraju ove pojave. Već smo pominjali odredbe članova 245. i 246. OKZ kao i 246. i 247. KZ. Ostaje nam, samo, da u par rečenica prokomentarišemo ono što im je prethodilo i odlučujuće uticalo na uvođenje krivičnog dela »nevolašćeno držanje opojnih droga«.

Prema Nacrtu KZ SRJ koji je pripremilo Savezno ministarstvo pravde i objavilo u junu 1998. godine, predviđeno je proširenje inkriminacije kod krivičnog dela neovlašćene proizvodnje i prometa opojnih droga, tako da ovo delo čini i onaj »ko neovlašćeno drži supstance ili preparate koji su proglašeni za opojne droge« sa zaprećenom kaznom zatvora do 3 godine. Istovremeno, predviđena je i alternativa – delo postoji samo ukoliko se neovlašćeno drži veća količina droge. Dakle, u ovom Predlogu držanje opojnih droga se inkriminiše kao poseban oblik krivičnog dela.

Prema Konvenciji UN protiv nezakonitog prometa opojnih droga i psihotropnih supstanci iz 1988. godine, u slučaju kad se posedovanje i kupovina droge vrše za ličnu upotrebu, države mogu pored kazne i osude (kumulativno), da predvide »mere za lečenje, edukaciju, negu posle lečenja, rehabilitaciju, ili socijalnu reintegraciju prekršioca (čl. 3. st. 4. pod d. Konvencije). U već pomenutom Nacrtu, predviđena je samo kazna zatvora od 3 meseca do 3 godine, bez mogućnosti da se kumulativno sa tim, ili potpuno samostalno, izrekne i neka mera lečenja i staranja (što bi bilo mnogo korisnije i efektnije). U tom kontekstu, prema Zakonu o proizvodnji i prometu opojnih droga iz 1996. godine, kao prekršaj se sankcioniše samo proizvodnja i promet opojnih droga, a ne i posedovanje. Međutim, prema ranije važećem Zakonu o proizvodnji i prometu opojnih droga iz 1991. godine, za prekršaj je bio kažnjavan i onaj ko »poseduje opojne droge bez odobrenja« i to sa novčanom kaznom ili zatvorom do 60 dana (čl. 43). Znači, ni tada nisu bile predvidene neke mere lečenja ili staranja koje bi se izrekle samostalno ili kumulativno (međutim, mogla se primeniti zaštitna mera obaveznog lečenja alkoholičara i narkomana, ali uz odgovarajuće uslove).¹²

---

¹⁰ Službeni list SFRJ, 54/79.

¹¹ Cit. prema: I. Deljkic, Suprotstavljanje zloupotrebi opojnih droga; Bosna i Hercegovina i Evropska unija, Sarajevo, 2009, str. 92.

¹² "Službeni list SR Jugoslavije" br. 46/1996; "Službeni list SR Jugoslavije", br. 13/1991.

I dalje, a u istom smislu, Predlogom zakona o izmenama i dopunama KZ SRJ iz 2002. godine (član 48), predložena je izmena naslova člana 245, i glasi: »neovlašćena proizvodnja, držanje i stavljanje u promet opojnih droga«, a stavom 3. istog člana predviđeno: »ko neovlašćeno drži opojne droge kazniće se zatvorom od 3 meseca do 3 godine«. Posle ovoga sledi stav u kome se propisuje mogućnost od oslobođenja od kazne, za slučaj da ovo lice otkrije od koga nabavlja opojnu drogu.

Koncepcijski, inkriminisanju držanja opojnih droga prethodi i konstrukcija ovog dela uvedena već pomenutom Novelom iz 2003. godine.

Iako su postojala mnoga sporna pitanja u procesu uobičavanja odredbi o opojnim drogama, konačan rezultat je postignut – uvođenje krivičnog dela neovlašćenog držanja opojnih droga (član 246a KZ). Rasprave koje su se vodile povodom (ne)kažnjavanja za nabavljanje i držanje droga za ličnu upotrebu, nažalost, u ovom trenutku pokazale su čvrstu naklonjenost zakonodavca u koncipiranju tog dela.

Da zaključimo, na formulisanje navedene odredbe, koja i samo »po merilima hladnokrvnog posmatrača« u ovoj velikoj zbrici, ne stvara utisak »pravog rešenja«, videli smo, uticale su odredene okolnosti, naravno, u sadejstvu sa nekim drugim. Za one koji ne spadaju u ovu grupu, dovoljno bi bilo ako bi se našlo nešto iole liči na pravo rešenje. Dakle, za rešenje odnosnog problema mora da se pronađe »drugi način«. Za početak, dovoljno je bilo ništa ne dirati u tom pogledu. Nažalost, naš zakonopisac je, iako svestan svih činjenica, na pravom putu ka pooštravanju kaznene politike i efikasnijem suzbijanju kriminalnog delovanja organizovanih grupa u toj oblasti, posebno izdvojio ovo delo postavljajući ga na strožiji i rigidniji način. Doduše, ovo rešenje je, ipak korigovano uvedenjem fakultativnog osnova za oslobođenje od kazne – ukoliko se droga »drži u manjoj količini za sopstvenu upotrebu« (sa mogućnošću izricanja mere bezbednosti obavezognog lečenja narkomana). Reč je o konceptu koji očigledno ne služi zaštiti osnovnih prava čoveka ili opštih dobara koji su u funkciji ostvarivanja tih prava, pa se tako ova inkriminacija ukazuje nelegitimnom (Schünemann). Umesto stvarne brige o svakom svom građaninu – koja je samo oblik lažnog humanizma – pravo na personalnu slobodu i njenu objektivnu upotrebu mora stvarno da podrazumeva pravo na slobodan izbor u pogledu ostvarivanja tog prava. Da li je to ovde slučaj? S druge strane, inkriminisanje nabavljanja i držanja droge za sopstvenu upotrebu (pre svega kada se radi o kanabisu), upravo predstavlja neobjašnjivo pravljenje razlike između kanabisa i alkohola i duvana, ne samo sa aspekta direktnih negativnih posledica po zdravlje, već i sa aspekta zavisnosti.¹³

---

¹³ Vид, о томе: Z. Stojanović, op. cit., str. 36-37.

»Omogućavanje uživanja opojnih droga«

Član 247.

»(1) Ko navodi drugog na uživanje opojne droge ili mu daje opojnu drogu da je uživa on ili drugo lice ili stavi na raspolaganje prostorije radi uživanja opojne droge ili na drugi način omogućuje drugom da uživa opojnu drogu, kazniće se zatvorom od šest meseci do pet godina.

(2) Ako je delo iz stava 1. ovog člana učinjeno prema maloletnom licu ili prema više lica ili je izazvalo naročito teške posledice, učinilac će se kazniti zatvorom od dve do deset godina.

(3) Ako je usled izvršenja dela iz stava 1. ovog člana nastupila smrt nekog lica, učinilac će se kazniti zatvorom od tri do petnaest godina.

(4) Za delo iz st. 1. i 2. ovog člana neće se kazniti zdravstveni radnik koji u okviru pružanja medicinske pomoći omogućava upotrebu opojnih droga.

(5) Opojne droge oduzeće se.«

Kod ovog krivičnog dela postoje razlike u odnosu na član 247. KZ i te izmene se odnose na dva nova stava – 3. i 4, dok biće dela ostaje isto definisano, kao i njegov teži oblik.

Dakle, odredbom stava 3. i 4. izvršene su izmene u postojeće inkriminacije: zakonskom formulacijom dela predviđeno je postojanje još jedne kvalifikatorne okolnosti kada je usled omogućavanja uživanja opojne droge nastupila smrt pasivnog subjekta zbog konzumiranja. Za razliku od ranijeg zakonskog rešenja gde je kvalifikovani oblik dela postojao kada je osnovno delo učinjeno prema maloletnom licu, prema više lica ili je ovo izazvalo naročito teške posledice (stav 2), Zakonom o izmenama i dopunama KZ uveden je još jedan kvalifikovani oblik za ovu inkriminaciju (stav 3). Sankcija predvidena za taj kvalifikovani oblik jeste kazna zatvora u trajanju od 3–5 godina.

Ovaj komentar se prostire i na odredbu člana 246. OKZ, s tim što je između ova dva zakonska teksta, već konstatovana različitost u pogledu zaprećenih kazni. Naime, OKZ je za učinioca ovog dela predviđao kaznu zatvora u trajanju od 1–10 godina (stav 1), odnosno najmanje 3 godine za teži oblik dela (stav 2), dok KZ smanjuje kaznu na 6 meseci – 5 godina za osnovni oblik; za teži oblik predviđeno je lišenje slobode u trajanju od 2 – 10 godina. Opredeljivanje za ovu visinu kazne, sa druge strane otvara mogućnost da se učiniocu osnovnog dela, u skladu sa članom 66. stavovi 1. i 2. KZ, može izreći i uslovna osuda.¹⁴

Kriminalnopolitičku opravdanost navedenog rešenja nema potrebe posebno obrazlagati. Dovoljno je samo podsetiti da ovakvi postupci, po svojoj prirodi, ipak nisu u neposrednoj vezi sa delatnostima stvaranja i prometa supstanci i pre-

¹⁴ M. Reljanović, op. cit., str. 84.

parata koji su proglašeni za opojne droge, čime se rukovodio zakonodavac u propisivanju zaprečenih kazni. I odmah kontraargument, pogotovo ako se zna da je jedna od osnovnih karakteristika savremene narkomanije kontinuirani porast među zavisnicima, pri čemu se različiti oblici omogućavanja droga, javljaju kao načini regrutovanja novih zavisnika i kupaca opojne droge. S druge strane, s obzirom na značaj predmeta dela, tj. na višestruko negativne posledice koje proizilaze iz omogućavanja zloupotrebe droga, i za pojedinca i za društvo, zakonodavac je takvim rešenjem očigledno pokušao da nađe nekakvu »zlatnu sredinu«, pokušao da pomiri sve ove okolnosti i postupio na već pomenuti način.

Da li da i ovde ponovimo konstataciju koja se tiče visine propisanih kazni, uz napomenu da smanjenje potencijalnih kazni nikako ne ide »ruku pod ruku« sa efikasnom borbom protiv proizvodnje i trgovine drogama i strategijom sprečavanja i suzbijanja ove forme organizovanog kriminaliteta. Međutim, već preciziranje radnje (suštine), u nazivu krivičnog dela, kao i krivičnog dela iz član 246, koji se medusobno odnose na fenomen zloupotrebe opojnih droga, a opet se razlikuju po svom biću, je apsolutno dovoljno da objasni stav zakonodavca u pogledu inkriminisanja postupaka: lica čija delatnost ne predstavlja direktnu prodaju droge već (»samo« posredno utiče na širenje kruga uživalaca narkotika)...¹⁵

* * *

Ni države regionala, kao i većina savremenih država, nisu imune na fenomen – zloupotrebe opojnih droga. Razapete između značajnih – političkih, ekonomskih, socijalnih, verskih... problema, ove postratne i tranzicijske zemlje pokušavaju da pronadu odgovarajući, najefikasniji oblik reagovanja na tu izuzetno opasnu pojavu. To je i razlog što se ova problematika neprestano razmatra i kao svojevrsno krivičnopravno pitanje.

Davanje konačnih odgovora, kroz potpunu analizu krivičnih dela u vezi sa opojnim drogama u jednom širem smislu, je nemoguće. Upravo, mi smo se, po nekakvom ličnom izboru, čija se osnova može uočiti na početku, odlučili da obuhvatimo samo po jedan njegov deo, ali na način koji će obezbediti, tj. isprovocirati nove dileme o vrstama i modelima što uspešnijeg suzbijanja najorganizovаниjih oblika proizvodnje, krijućarenja i preprodaje droga.

Pa, da li su postojeća zakonodavna rešenja odgovarajuća i da li ih treba menjati i dopunjavati, odnosno da li se u okviru postojećih inkriminacija mogu us-

---

¹⁵ Ibid.

pešno suzbijati ovakva delovanja ili su, pak, neophodne neke nove, drugačije zakonske intervencije?

U skladu sa pomenutim, različite države kroz različite koncepte nude i raznovrsne modele postupanja u tom pogledu. Naravno, rešenja se razlikuju, s tim što je veći broj država koje su poslednjih godina drastično ugrožene opojnim drogama donelo posebne zakonske propise u oblasti materijalnog i procesnog prava, u oblasti prava za izvršenje krivičnih sankcija, u policijskom pravu (u oblasti zdravstvene zaštite, socijalne zaštite i dr.). Zakonodavci su, ovde, upravo sa namerom da prate svetske trendove u borbi protiv te pojave, pošli putem prilagođavanja postojećeg instrumentarija aktuelnim potrebama uspešnog suprotstavljanja zloupotreba opojnih droga i njenoj trgovini. U tom smislu, oni su izvršili određene inovacije (nešto su promenili, a nešto dopunili) u ubedjenju da će takvi zahvati, i u takvoj meri moći da odgovore zahtevima odbrane države od katastrofalnih šteta koje ovaj proizvodi.

Nabrajati sličnosti i različitosti, kao i navoditi identična rešenja je put koji bi nas odveo u nepotrebna (nerazumna) obrazlaganja i objašnjavanja. Limitirani izborom naslovljene teme, u interpretaciji odnosnog problema da napomenemo: svi zakonski tekstovi država članica bivše Jugoslavije poznaju jedno ili više krivičnih dela u vezi sa opojnim drogama. Najčešće su to dva krivična dela: 1) nedozvoljena (neovlašćena, ilegalna) proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga i 2) omogućavanje uživanja (upotrebe) opojnih droga, ali neki zakonici poznaju i jedno, a neki i više. To je ono što, već na prvi pogled može da se uoči. Površnjim čitanjem navedenih odredaba uočava se i da skoro svi ostaju u granicama istog suštinskog odredenja značenja krivičnog dela neovlašćene proizvodnje i distribucije, kao i omogućavanja uživanja opojnih droga.¹⁶

---

¹⁶ Krivični zakon BiH, u glavi "Krivična dela protiv zdravlja ljudi" inkriminiše dva dela i to: "neovlašćenu proizvodnju i stavljanje u promet opojnih droga" (član 238) i "posedovanje i omogućavanje uživanja opojnih droga" (član 239). Isto važi i za KZ Republike Srpske i za KZ Brčko Distrikt. Krivični Zakon Republike Makedonije iz 1996. godine u glavi XXI. u grupi "krivičnih dela protiv zdravlja ljudi", inkriminiše dva krivična dela u vezi sa zloupotrebom opojnih droga i psihotropnih supstanci i preparata (član 216, KZ RM). Krivični zakonik Crne Gore, poznaje dva dela koja se tiču zloupotrebe opojnih droga i to: "neovlašćenu proizvodnju, držanje i stavljanje u promet opojnih droga (član 300.)" i krivično delo "omogućavanja uživanja opojnih droga (član 301.)" Reč je o delima iz glave XXIV, u grupi krivičnih dela protiv zdravlja ljudi. Kazneni zakonik Republike Hrvatske donet 1997. godine, inkriminiše dela vezana za opojne droge u jednom krivičnom delu – u grupi krivičnih dela protiv vrednosti zaštićenih međunarodnim pravom. Reč je o delu pod nazivom: "Zloupotreba opojnih droga" predviđenog članom 173. Privremenii Krivični zakon Kosova, donet 2003. godine, u poglavljiju XXI, u grupi krivičnih dela protiv javnog zdravlja, predviđa tri krivična dela u vezi sa opojnim drogama. To su: "Neovlašćena kupovina, posedovanje, distribucija i prodaja opasnih opojnih droga i psihotropnih supstanci (član 229)", "Neovlašćena proizvodnja i obrada opasnih opojnih droga i psihotropnih supstanci (član 230)" i "Omogućavanje sticanja ili korišćenja opasnih opojnih droga, psihotropnih supstanci ili analognih supstanci (član 231)".

Dalje, u istom kontekstu, zbir ovih obeležja sliva se u nekoliko opštih pravilnosti: kriminalnopolitički cilj označenih inkriminacija jeste zaštita ljudi od štetnog delovanja zloupotrebe opojnih droga. Kako je reč o fenomenu međunarodnog karaktera, potreba njegovog sprečavanja regulisana je međunarodnim konvencijama koje su odredile i posebnu fizionomiju ovih inkriminacija. *Ratio legis* ovakvog zakonodavnog postupanja jeste zastrašujuća opasnost koja sobom nosi zloupotreba droga, obavezujući države da svoje nacionalno zakonodavstvo usklade sa odredbama međunarodnih konvencija. Radnje ovih dela su odredene alternativno u velikoj skali, tako da je kriminalna zona veoma široko postavljena. Kod prvog krivičnog dela, kvalifikovani (teži) oblici postoje, prosto kao pravilo – kada je delo izvršeno od strane više lica ili je učinilac dela organizovao mrežu preprodavaca ili posrednika ili je za izvršenje dela iskoristio dete ili maloletnika. Zakonodavac za teže oblike ove inkriminacije predviđa – strožije kažnjavanje. Nadalje, zakoni kriminalizuju, pored delatnosti koje su vezane za prodaju i promet navedenih supstanci, i pripremne radnje – koje se sastoje u neovlašćenom pravljenju, nabavljanju, posedovanju ili davanju na upotrebu materijala ili supstanci, opreme (aparature, menzure, epruvete, spojeni sudovi...) za koje učinilac zna da su namenjene za proizvodnju droge. Kao što smo u prethodnom izlaganju rekli, predviđeno je blaže kažnjavanje ili oslobođanje od kazne onoga koji prijaví od koga nabavlja droge. Istovremeno, pored kazne zatvora, svi posmatrani zakonski tekstovi propisuju obavezno izricanje i mere oduzimanja opojnih droga i sredstava za njihovo spravljanje.

Ovaj osobeni paralelogram nameće i u pogledu drugog krivičnog dela – »omogućavanje uživanja opojnih droga«, izvođenje zajedničkih zaključaka. Nai-me, na osnovu svih karakteristika i celine, reč je o delu kojim se, zapravo, inkriminišu radnje pomaganja i navođenja drugih lica na uživanje opojnih droga. Upravo, zakoni inkriminišu neodređeni broj različitih »verzija« delatnosti kojima se odredena lica »dovode u kontakt« sa opojnim drogama. Za postojanje dela dovoljno je da je navođenje preduzeto samo prema jednom licu. Takav stav zakonodavstva u pogledu definisanja ovog oblika radnje izvršenja, potvrđuje i njegov kvalifikovan oblik – koji postoji kada je delo izvršeno prema više lica. U tom smislu, kvalifikovani oblik dela postoji i ako je krivično delo omogućavanja uživanja opojnih droga izvršeno prema detetu, maloletniku, duševno poremećenom licu ili više lica ili je izazvalo naročito teške posledice. Kao i kod krivičnog dela neovlašćene proizvođenje i stavljanje u promet opojnih droga i ovde je zakonom predviđeno pooštreno kažnjavanje. Postupajući na identičan način, zakonodavac je predviđeo i obavezno oduzimanje predmeta odnosno obavezno oduzimanje opojne droge.

Istini za volju, da napomenemo još jednom, problematika u vezi sa ovim krivičnim delima je skoro u svakoj državi, ili u svakom zakonodavstvu regulisana skoro na identičan način, a vrlo često i »na svoj način«, što je od velikog značaja, jer uvek stavlja na razmišljanje. Usled različitih mišljenja i polaznih tačaka, stavovi se veoma razlikuju. Recimo, to ne mora da znači da se međusobni izbori i opredeljenja ne poštaju. Svako je odgovoran za svoj sopstveni izbor!

ZAKLJUČAK

Jedno je sigurno: kada se pokrene pitanje posebnog obrazlaganja neovlašćene proizvodnje i stavljanja u promet opojnih droga, svi oni koji na bilo koji način razmatraju odnosnu problematiku »steknu« ceo niz mračnih težina i odvratnosti, strašan osećaj zgražavanja i uznećenosti. Eto prilike da se na velika vrata i u velikoj, raznoliko stručnoj sredini osvetli ovaj problem, fenomen koji u ovim, mržnjom i zlom bremenitim vremenima, sve više zaokuplja i obavezuje, sve više opterećuje i obeshrabruje.

Ali, tu počinju nedoumice.

Sudeći po dosadašnjoj praksi, mnogo je pitanja tu otvoreno; i mnoštvo odgovora je tu ponudeno. Nažalost, kao da će i ovog puta ishod izneveriti očekivanja. Pravi odgovori mogu da imaju mnogo tumačenja, desetine poruka, brdo komentara. Međutim, ukoliko se pode od prethodne konstatacije, odnosno kad se ovako računa, stiže se i na kraj kraja i pre nego što se načini prvi korak, tj. započne efikasno rešavanje označenog problema.

DRAGANA PETROVIĆ, LL.D.,
Professor, Senior Research Associate
Institute of Comparative Law,
Belgrade

USE OF NARCOTIC DRUGS

Summary

One thing is sure, however: all those who consider in one or other way the matter of specific exposition of the manufacture and trade of narcotics cannot help but to experience a series of dark pressures and disgust as well as a terrible sense of repugnance and anxiety. Here is then the occasion for a wide range of academic disciplines to thoroughly grasp this problem – the phenomenon which in these difficult times full of evil makes us feeling bound, burdened and discouraged...

But at that very point the hesitation begins. Judging by the former practice, many questions remain unanswered. Unfortunately, it seems that this time again the outcome might not be the one we expect. Genuine answers may entail various interpretations, numerous messages and a hill of comments. However, should one begin with such ideas, one reaches the end of the end even before making the first step, i.e. before efficiently starting to settle the problem we consider. But our intention was quite contrary.